

КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

COMPARATIVE STUDY OF LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ON THE INTERNET: THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE

Бондаренко О.С., д.ю.н., доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Уткіна М.С., к.ю.н.,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-науковий інститут права Сумського державного університету

Право інтелектуальної власності не є новелою для українського праворегулювання. Поза тим не зважаючи на досить прогресивне законодавство, все ж лишаються певні прогалини, колізії та численні порушення у сфері права інтелектуальної власності в Україні. Передусім це пов'язано із тим, що поява нових об'єктів інтелектуальної власності викликає, перш за все, відсутність належного правового регулювання та захисту права інтелектуальної власності з боку держави. Крім того, на шляху членства до Європейського Союзу Україна мала впровадити ряд прогресивних змін відносно удосконалення правового регулювання у вказаній сфері. Однак, не зважаючи на об'ємний характер Глави 9 Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, все ж статті присвячені особливостям правового регулювання відносно реалізації та охорони права інтелектуальної власності в мережі Інтернет у документі не містяться. Поза тим Інтернет є невід'ємною частиною повсякденного життя кожної особи, де на превеликий жаль перманентно реалізуються порушення авторського права. Саме тому, ми переконані у важливості юридичної характеристики особливостей охорони права інтелектуальної власності в мережі Інтернет у державах Європейського Союзу та Україні.

Метою статті є компаративне дослідження правової охорони права інтелектуальної власності в мережі Інтернет в Україні та державах Європейського Союзу.

Авторами проаналізовано сутність Директиви Ради Європейського Союзу 93/83/ЕЕС «Про координацію певних правил стосовно авторського права і суміжних прав, що стосується супутникового мовлення та кабельної ретрансляції» від 27 вересня 1993 р. та Директиви DSM у контексті захисту права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

Наголошується, що важливу роль у регулюванні досліджуваного питання відіграють рішення Суду Європейського Союзу, тлумачення окремих статей установчих договорів, які дали обґрунтування для формулювання доктринальних принципів щодо конкретного питання захисту та вичерпання прав.

Зауважуються, що для забезпечення належного рівня правової охорони права інтелектуальної власності у мережі Інтернет в Україні важливим є врахування позитивних практик зарубіжних держав, наприклад, в контексті існування спеціалізованого судового органу, а також гармонізація із законодавством Європейського Союзу. Крім того, доцільно врахувати і стан соціальної небезпеки подібних порушень в Україні та визначити ключові фактори соціальної обумовленості криміналізації окремих протиправних діянь у сфері права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, Інтернет, ІТ-право, Європейський Союз, директиви Європейського Союзу, Суд Європейського Союзу, Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Intellectual property law is not new to Ukrainian legal regulation. In addition, despite the rather progressive legislation, certain gaps, collisions, and numerous violations in the field of intellectual property law in Ukraine remain. First, this is since the emergence of new intellectual property objects causes, first, the lack of proper legal regulation and protection of intellectual property rights by the state. In addition, on the path to membership in the European Union, Ukraine had to implement several progressive changes regarding the improvement of legal regulation in the specified area. However, despite the voluminous nature of Chapter 9 of the Association Agreement with the European Union, the document does not contain an article devoted to the specifics of legal regulation regarding the implementation and protection of intellectual property rights on the Internet. In addition, the Internet is an integral part of every person's daily life, where, unfortunately, copyright infringements are permanently implemented. That is why we are convinced of the importance of the legal characteristics of the features of the protection of intellectual property rights on the Internet in the countries of the European Union and Ukraine.

The purpose of the article is a comparative study of the legal protection of intellectual property rights on the Internet in Ukraine and the countries of the European Union.

The authors analyzed the substance of the Directive of the Council of the European Union 93/83/EEC "On the coordination of certain rules regarding copyright and related rights relating to satellite broadcasting and cable retransmission" of September 27, 1993, and the DSM Directive in the context of the protection of intellectual property rights on the Internet.

It is emphasized that an important role in the regulation of the researched issue is played by the decisions of the Court of the European Union, the interpretation of individual articles of the founding treaties, which provided the basis for the formulation of doctrinal principles regarding the specific issue of protection and exhaustion of rights.

It is noted that to ensure the appropriate level of legal protection of intellectual property rights on the Internet in Ukraine, it is important to consider the positive practices of foreign countries, for example, in the context of the existence of a specialized judicial body, as well as harmonization with the legislation of the European Union. In addition, it is advisable to consider the state of social danger of similar violations in Ukraine and to determine the key factors of the social conditioning of the criminalization of certain illegal acts in the field of intellectual property law on the Internet.

Key words: intellectual property law, Internet, IT law, European Union, directives of the European Union, Court of the European Union, Supreme Court on Intellectual Property.

Постановка проблеми. Право інтелектуальної власності не є новелою для українського праворегулювання. Поза тим не зважаючи на досить прогресивне законодавство, все ж лишаються певні прогалини, колізії та чис-

ленні порушення у сфері права інтелектуальної власності в Україні. Передусім це пов'язано із тим, що поява нових об'єктів інтелектуальної власності викликає, перш за все, відсутність належного правового регулювання та захисту

права інтелектуальної власності з боку держави [1, с. 69]. Крім того, на шляху членства до Європейського Союзу Україна мала впровадити ряд прогресивних змін відносно удосконалення правового регулювання у вказаній сфері. Зокрема, щодо спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності, а також досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності [2], що суттєвим чином мало бути забезпечено утворенням Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Однак, не зважаючи на об'ємний характер Глави 9 Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, все ж статті присвячені особливостям правового регулювання відносно реалізації та охорони права інтелектуальної власності в мережі Інтернет у документі не містяться. Поза тим Інтернет є невід'ємною частиною повсякденного життя кожної особи, де на превеликий жаль перманентно реалізуються порушення авторського права. Саме тому, ми переконанні у важливості юридичної характеристики особливостей охорони права інтелектуальної власності в мережі Інтернет у державах Європейського Союзу та Україні.

Метою статті. Компаративне дослідження правової охорони права інтелектуальної власності в мережі Інтернет в Україні та державах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Насамперед варто наголосити, що Інтернет був створений без урахування того, як він вплине на права інтелектуальної власності. Тим не менш, це мало трансформаційний вплив на всі форми інтелектуальної власності, наприклад, дозволяючи багатьом авторам і видавцям охопити нову аудиторію, вийти на нові ринки та розробити нові бізнес-моделі. Інтернет також, безсумнівно, мав значний вплив на розвиток законів у сфері правового регулювання права інтелектуальної власності, особливо авторського права. Судам і законодавчим органам довелося боротися з багатьма юридично та технологічно складними питаннями та адаптувати звичайні доктрини або розробити нові доктрини, щоб відповісти на них. У цьому розділі розглядаються помітні зміни в європейському та міжнародному законодавстві та інших ініціативах [3, с. 848].

У цьому контексті Європейське співтовариство активно проводить політику підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності. Наприклад, коли Іспанія головує в Раді Європейського Союзу в 2003 році, вона запропонувала створити Європейський пункт спостереження за порушеннями прав інтелектуальної власності. У 2010 році структуру та повноваження цього Пункту було розширено. Для європейських країн характерним є створення органів, діяльність яких спрямована на боротьбу з порушеннями прав інтелектуальної власності та захист цих прав. Приклади включають Міжгалузеву комісію з боротьби з порушеннями прав промислової власності (CAPRI) в Іспанії, яка зазнала серйозної реформи в 2014 році [4]; Групу із захисту прав Данії, утворену в 2015 р. на базі Відомства з патентів і товарних знаків Данії (DKPTO). Крім того, з 2008 р. в Данії з метою міжвідомчої співпраці діє Міністерська мережа з боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, яка об'єднує зусилля багатьох державних інституцій [5].

Директива Ради Європейського Союзу 93/83/ЕЕС «Про координацію певних правил стосовно авторського права і суміжних прав, що стосується супутникового мовлення та кабельної ретрансляції» від 27 вересня 1993 р. регулює лише транскордонне супутникове мовлення та кабельну ретрансляцію та не стосується розповсюдження програм в Інтернеті. Директива Європейського Союзу щодо онлайн-мовлення поширює дію Директиви 93/83/ЕЕС безпосередньо на інтернет-мовлення. Відповідно, до Директиви було включено визначення поняття «ретрансляція». Стаття 2(2)(b)(2) передбачає випадки ретрансляції через послугу доступу до Інтернету («Сервіс доступу до Інтер-

нету») у контрольованому середовищі, де оператор гарантує, що послуга ретрансляції надається лише авторизованим телеглядачам. Варто наголосити, що на міжнародному рівні трансляція та ретрансляція програм мовників через Інтернет досі не врегульована, що негативно впливає на розвиток онлайн-сервісів та не відображає зміни в суспільних відносинах. Аналізуючи дане питання, доречно сказати, що європейське законодавство є більш прогресивним, ніж чинне міжнародне регулювання. Вперше в історії законодавчого регулювання Директива Європейського Союзу про єдиний цифровий ринок містить визначення терміну «постачальник послуг з розповсюдження онлайн-контенту», тобто постачальник послуг інформаційного суспільства, основною або однією з основних цілей якого є зберігання та надання публічного доступу до великої кількості об'єктів, завантажених користувачами авторського права та/або суміжних прав, які такий постачальник організовує або рекламує з метою прибутку, під яким розуміє провайдера послуг інформаційного суспільства, основною або однією з основних цілей якого виступає зберігання і надання публічного доступу до великого обсягу об'єктів авторського права та/або суміжних прав, що завантажуються користувачами, які такий провайдер організовує або промотує з метою отримання прибутку [6, с. 206].

Прийняття у 2019 р. Директиви DSM є вагомим кроком вперед на шляху до створення єдиного цифрового ринку в Європейському Союзі, території без будь-яких внутрішніх кордонів, що стосується Інтернет-транзакцій. Розвиток Єдиного цифрового ринку стримується, серед іншого, через відмінності в регулюванні прав інтелектуальної власності в окремих державах-членах. Директива DSM має на меті усунути такі перешкоди та забезпечити всім користувачам у Європейському Союзі широкий доступ до творів, опублікованих в Інтернеті.

Директива покликає зміцнити позиції творців контенту та видавців на загальному цифровому ринку, особливо в протистоянні з так званими провайдерами послуг інформаційного суспільства, тобто такими гігантами, як YouTube або Google News. Відповідно до декларації Європейського парламенту та Європейської ради, Директива має на меті гарантувати, що права та обов'язки за законом про авторське право також застосовуються до Інтернету. У світлі нового законодавства провайдер тепер нести відповідальність за контент, опублікований користувачами порталу. Досі відповідальність у таких випадках була, як правило, розмитною. Постачальники можуть звільнитися від відповідальності, якщо продемонструють, що вони доклали всіх зусиль, щоб отримати дозвіл автора на публікацію твору, або що вони видалили твір після отримання повідомлення, таким чином запобігши його подальшому розповсюдженню, і що вони негайно вжили відповідних заходів. Директива також має на меті надати авторам ефективне право на справедливий винагороду. [7].

І. Канзафарова наголошує, що тепер однією з характерних і водночас основною проблемою захисту прав інтелектуальної власності є протиріччя, яке виникає між територіальним характером охорони прав інтелектуальної власності та екстериторіальним способом поширення інформації в мережі Інтернет. Коли у справі про порушення прав інтелектуальної власності виникає питання про відшкодування збитків або компенсації, суди повинні обрати «юрисдикцію», яка регулює це питання. Судова практика в різних країнах різноманітна. Наприклад, суди США застосовуватимуть своє національне законодавство до справ про порушення авторських прав, якщо відтворення було зроблено в США, а копії поширюються за кордоном. У цьому випадку суди держав-членів Європейського Союзу застосовують право держави, в якій була така отримана інформація [8].

Суд Європейського Союзу займає особливе місце в контексті захисту прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі. Важливу роль у регулюванні цього питання відіграють рішення Суду Європейського Союзу, тлумачення окремих статей установчих договорів, які дали обґрунтування для формулювання доктринальних принципів щодо конкретного питання захисту та вичерпання прав. Також важливою є практика Суду Європейського Союзу у сферах, які ще не повністю гармонізовані на рівні Європейського Союзу, а також у зв'язку з прийняттям гармонізаційних законів, що захищають окремі об'єкти авторського права, до яких держави-члени мають різні підходи. Із набранням чинності Лісабонської угоди зростає важливість рішень Суду Європейського Союзу у сфері авторського права та суміжних прав [9].

Дуже актуальними для України стають і проблеми регулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням мережі Інтернет. Про стрімкий розвиток цього правового напрямку наразі говорити не доводиться. Питання нормативного регулювання глобальних мереж носять лише фрагментарний нормативний характер. Поза тим сьогодні в Україні вже існує ряд нормативних актів, які регулюють відносини в інформаційній сфері і, відповідно, ставлять питання про використання глобальних мереж [10, с. 263].

Посилаючись на український досвід, пропонуємо проаналізувати декілька аспектів, зокрема правовий захист прав інтелектуальної власності на Інтернет-сайт, який є комплексним об'єктом ІТ-права та права інтелектуальної власності, оскільки: 1) містить в собі програмні засоби (відповідні комп'ютерні програми, які забезпечують роботу сайту); 2) має інформаційне наповнення (тексти, зображення тощо); 3) має унікальне доменне ім'я; 4) інформація, що міститься на веб-сайті, зберігається на віддаленому комп'ютері (цей процес називається хостингом); 4) доступ до веб-сайту можливий з будь-якого комп'ютера (або іншого пристрою), підключеного до мережі Інтернет, завдяки використанню відповідного програмного забезпечення (відкритий доступ для будь-якої особи).

За загальним правилом правова охорона комп'ютерної програми здійснюється за авторським правом. При цьому комп'ютерна програма може бути частиною винаходу (корисної моделі), яка виконує певну функцію в межах винайденого технічного рішення. Підтвердженням цієї тези є і судово-практика, зокрема, у справі за позовом винахідника до Міжнародного науково-освітнього центру інформаційних технологій і систем НАН та Міністерства освіти і науки України про стягнення винагороди, судом встановлено, що винахідники створили службовий винахід «Спосіб комп'ютерної ідентифікації людини за зображенням її обличчя» [11]. Цей метод комп'ютерної ідентифікації особи (або подібний процес) може використовуватися як частина веб-сайту. Таким чином, програмне забезпечення веб-сайту містить авторські права та може містити певне технічне рішення, яке є винаходом або корисною моделлю [12].

Ще однією гострою проблемою захисту авторських прав в Інтернеті є використання BitTorrent при обміні інформацією. Цей термін стосується протоколу одноран-

гової мережі (P2P) для обміну файлами через Інтернет. Під час його використання в процедурі «завантаження» об'єкта авторського права визначити групу замовників досить складно, оскільки їх багато і вони територіально можуть перебувати в різних країнах. Файли передаються не цілком, а частинами. Кожен торрент-клієнт, який отримує («завантажує») ці фрагменти, одночасно передає їх («завантажує» їх) іншим клієнтам, зменшуючи навантаження та залежність від кожного джерела клієнта. Позови до клієнтів та власників трекерів (спеціалізованих серверів, які об'єднують клієнтів) і, як наслідок, їх задоволення, а потім – визнання та виконання судового рішення дуже важко реалізувати на практиці [8].

Аналогічно до важливості ролі Суду Європейського Союзу для захисту порушеного права інтелектуальної власності в державах Європейського Союзу, в Україні також було ініційовано створення спеціального судового органу зі здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту порушених чи оспорюваних прав та законних інтересів у сфері інтелектуальної власності, гарантованих Конституцією України, законами України, а також міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [13]. Багато європейських країн, зокрема Німеччина, Франція, Швейцарія, Велика Британія та інші, мають спеціалізовані суди, які розглядають спори щодо порушення права інтелектуальної власності. Місце цих судів у судовій системі, кваліфікаційні вимоги до суддів, категорії справ, які розглядаються цими судами, у кожній країні мають свої відмінності з урахуванням національних особливостей кожної країни. Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні є нагальною необхідністю для ефективного захисту прав інтелектуальної власності фізичних осіб. Тривалий процес формування Вищого суду з питань інтелектуальної власності загалом шкодить стану розгляду справ у сфері інтелектуальної власності та судовій системі в цілому, але необхідно, щоб новостворений Верховний суд з питань інтелектуальної власності включав найбільш професійних кандидатів, які мають значний професійний досвід розгляду спорів щодо інтелектуальної власності [14].

Висновки. Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що зі швидким розвитком інформаційних та Інтернет-технологій питання захисту прав інтелектуальної власності в епоху Інтернету стало новим напрямом наукових досліджень. У статті проаналізовано ключові аспекти та спрямованості правової охорони права інтелектуальної власності у мережі Інтернет у Європейському Союзі та Україні. Наголошено, що є як відмінні аспекти та подібні. Для забезпечення належного рівня правової охорони права інтелектуальної власності у мережі Інтернет в Україні важливим є врахування позитивних практик зарубіжних держав, наприклад, в контексті існування спеціалізованого судового органу, а також гармонізація із законодавством Європейського Союзу. Крім того, доцільно врахувати і стан соціальної небезпеки подібних порушень в Україні та визначити ключові фактори соціальної обумовленості криміналізації окремих протиправних діянь у сфері права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА

1. Utkina M., Bondarenko O., Malanchuk P. Patent Trolling and Intellectual Property: Challenges for Innovations. *International Journal of Safety and Security Engineering*. 2021. Vol. 11, No. 1, February. P. 69–77. <https://doi.org/10.18280/ijss.110108>
2. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
3. Pamela Samuelson. Intellectual Property Meets the Internet. *The Oxford Handbook of Intellectual Property Law* Rochelle Dreyfuss (ed.), Justine Pila (ed.). 2017. P. 845–871. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198758457.013.37>
4. Enforcement Of Industrial Property Rights: Experience Of The Spanish Patent And Trademark Office (Oepm) Advisory Committee on Enforcement Tenth session Geneva, 23–25 November, 2015. URL: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/enforcement/en/wipo_ace_10/wipo_ace_10_9.pdf (дата звернення: 11.10.2022).
5. Danish Initiatives Complementing Ongoing Enforcement Measures : Advisory Committee on Enforcement Tenth session Geneva, 23–25 November, 2015. URL: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/enforcement/en/wipo_ace_10/wipo_ace_10_23.pdf (дата звернення: 10.10.2022).

6. Стройко І. А. Адаптація законодавства України до новел законодавства європейського союзу у сфері авторського права і суміжних прав в інтернет-середовищі. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 205–210.
7. European Union: Important Changes In Copyright Law In 2022. *Mondaq* : website. URL: <https://www.mondaq.com/copyright/1163326/important-changes-in-copyright-law-in-2022> (дата звернення: 11.10.2022).
8. Канзафарова І. С. Охорона прав інтелектуальної власності в умовах глобалізації: особливості та проблем. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/26207/1/82-84.pdf> (дата звернення: 10.10.2022).
9. Сорокіна Н. Є. Роль суду ЄС у правовому регулюванні захисту авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1112/> (дата звернення: 11.10.2022).
10. Кудрявцева С.П., Колос В.В. Міжнародна інформація: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2005. 400 с.
11. Рішення Апеляційного суду м. Києва від 16.09.2015 року у справі № 752/9813/13. URL-адреса. <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50793926> (дата звернення: 11.10.2022).
12. Інтернет – сайт як об'єкт ІТ права. *Тарасенко, Скочилець і партнери* : вебсайт. URL: <http://tspartners.lviv.ua/articles/internet-sajt-jak-objekt-it-prava/> (дата звернення: 11.10.2022).
13. Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності : проєкт закону. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI06744A?an=3> (дата звернення: 07.10.2022).
14. Кісліцина І. Утворення вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні: дискусійні питання. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 7. С. 383–393. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.65>